

Den återkommande

Fritänkaren

Nr. 217 September 2013

Tjugoförsta årgångens åttonde nummer

Innehåll i detta nummer:

En ursäkt (<i>debatt</i>)	2
Göteborgsnostalgi	3
Ahasverus minnen, del 127: <i>Alexandra Tolstoj</i>	5
Anne Brontë (1820-49)	7
Dan Browns rebusar (<i>Inferno</i>)	9
Artur Rubinsten och Artur Schnabel	10
Hur jag fick sparken från katolska kyrkan	11
De senast sedda filmerna	13
Några milstenar, juli-augusti 2013	15
Påskbesvär, del 4: <i>Påskutflykter</i>	15
Tillbaka till Spiti, del 1: <i>Vägen över Simla</i>	17
Resan till Dzhongkhul, del 10: <i>I Leh (forts.)</i>	18
Khalil Gibrans underbara bok (<i>Profeten</i>)	20

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på 9 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 16.9.2013

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 239

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

WSN 1652-0122

En ursäkt

När jag var nio år gammal bestämde jag mig för att bli författare och började faktiskt omedelbart skriva, men det var först som 18-åring jag första gången vågade skicka in något till ett förlag, då jag satte den kritiska tröskeln högt. Som finlandssvensk hade jag det i ådrorna att språkvård var något viktigt som man inte fick fuska eller kompromissa med. Mina föräldrars familjer var båda språkligt belastade, min farmor i Åbo talade flytande svenska, finska, ryska, franska, tyska och italienska, då hon var gift med en italienare, och min far vinnlade sig om att behärska såväl svenska, finska, tyska, engelska och spanska som italienska. En av mina morföräldrars bästa vänner var Tito Colliander, de publicerade på 20-talet i Borgå en tidskrift på svenska som hette 'Excelsior', och en av min mors bästa vänner var Solveig von Schoultz. Hon var mycket beläst och hörde helt hemma i den stora romantiska 1800-talslitteraturen med favoriter som Tolstoj och Dostojevskij, systrarna Brontë och James Hilton, som också var en av min fars älsklingsförfattare.

Efter den första refuseringen av novellen "Legenden om ön bortom dimmorna", som fortfarande finns intakt i original tillgänglig på nätet liksom alla mina skrifter, dröjde det nio år innan jag försökte igen och då med ordentliga romaner. Sedan dess har Bonniers, Brombergs och Norstedts med flera refuserat mig i 35 år utan kommentarer. När förlagen började förstöra mina insända manuskript utan att ens meddela mig deras refusering gav jag i princip upp för att i stället satsa på nätet, som onekligen har vissa fördelar, framför allt ekonomiska, då man där både kan publicera gratis och läsaren kan ladda ner böcker gratis. Ändå har jag ibland fortsatt skicka in manus till förlag, då en riktig bok ändå alltid väger tyngre och är att föredra, varvid refuseringarna utan kommentarer har fortsatt.

Förgäves har man efterlyst just dessa önskvärda kommentarer för kritik och vägledning. Endast muntligt har man ibland fått några antydningar om lektörernas uttalanden i mycket svävande ordalag om att "språket är för ordrikt" (Är ordrikedom i litteratur en nackdel?), att jag använder ord som inte förekommer längre (Är icke alla ord värda att bevaras?), att läsningen varit 'överkurs' och andra sådana indikationer om att jag skriver för svårt. Det var detta jag ville be om ursäkt för.

Min höga finlandssvenska språkvårdströskels disciplin har tydligen medfört att även läsaren måste lägga in en högre växel inför upptagningen av mina skrifter. Detta kan förefalla jobbigt, men jag måste insistera på att inget arbete är mera stimulerande än läsning. Jag har försökt hålla mig till den standarden att aldrig berätta något om jag inte har en bra och innehållsrik historia att berätta. Språket är egentligen sekundärt och bara ett instrument. Det enda viktiga är det mänskliga och den andliga meningen. Därmed är jag ingen förkunnare eller predikant, lärare eller någonting sådant utan bara en romantisk realist, som främst försökt eftersträva en balanserad kombination av realism och idealism. Ursäkta mig om vägen dit har varit svår och medfört språkliga komplikationer i form av otymplighet, utsvävningar, svårsmälthet och andra utmaningar, men jag är bara en ärlig konstnär som måste medge att han kan vara svår ibland.

<http://www.fritenkaren.se>

<http://issuu.com/lanciai>

Ove: Christian, som du givetvis vet själv behöver man inte mera idag förlag för att ge ut böcker. Som du säger, en fysisk bok har alltid sin givna tyngd, och framför allt väger den enligt min mening mer än allt det som försvinner, glöms eller aldrig blir läst på nätet. Det som man med egen utgivning saknar, är den sakkunskap som borde finnas att tillgå på etablerade förlag, men som åtminstone här i Svenskfinland finns i alldeles för liten utsträckning för att kunna svara mot behovet. Det resulterar i schablonmässiga refuseringar, om du inte redan har ett namn, och det namnet behöver inte finnas på litteraturens område, bara det finns. Och det är jobbigt att skaffa det. Ordrikedomen, hör till de mesta älskade avvärjningsvapnen, sannolikt ofta befogat, men om man övervinner det i praktiken, och får en läsekrets och hyggliga recensioner, så märker man att det argumentet försvinner också när det gäller de första böckerna, för verklighetens språk är inte alltid avskalat (litteraturrecensenter har en förkärlek för 'avskalat' språk, helt oberoende av vad man skildrar). Du med ditt stora nätverk borde ha alla möjligheter att nå en stor läsekrets, men det är klart att det kräver ekonomiska bidrag, och där vet jag inte riktigt i vilken ända du borde börja, dvs var du kunde räkna med ekonomiskt stöd. En ekonomisk risk som annars tas av förlaget, måste man vid egen utgivning stå för själv, och här kan vi ibland räkna med Svenska kulturfonden, men eftersom du inte i praktiken är verksam här, så vet jag inte hur du ser på det och de på dig. Lätt är det inte, men betydligt lättare än när vi började, t.ex. finns ju billiga tryckerier att tillgå i Estland.

Walborg: Som finlandssvensk blir jag ledsen att höra vilka obildade rikssvenskar som sitter och läser manus på förlagen. Jag har som Du alltid vårdat min finlandssvenska och blivit lärd så hemma och i skolan och vår identitet är starkt kopplad just till det finlandssvenska språket, som av bildade rikssvenskar brukar uppskattas mycket. Har Du varit i kontakt med finlandssvenska förlag som fortfarande publicerar böcker på svenska?

Svar: Tack, Walborg. De saknar resurser. Senast jag skickade in ett arbete till Schildts hamnade det i Valvet. Det är ett annat sätt för förlagen att både slippa göra sig skyldiga till refuseringar och våga satsa på en utgivning – levande begravning tills vidare.

Göteborgsnostalgi

Höstens TV inleddes med en fantastisk dokumentär i fyra delar, som förblir tillgänglig ett helt år och i hela världen, t.o.m. i mobil, om det rivningsraseri som förhärjade Sveriges städer från 1964 långt in på 80-talet och drabbade Göteborg betydligt hårdare än Stockholm. Unika, för alltid förlorade miljöer, då politikerna konsekvent inriktade sig på att utrota alla Göteborgs idyller: Masthugget, Annedal,

Kommendantsängen och Olskroken jämnades med marken för att bereda plats åt stereotypa betongbunkrar för folk att isoleras i. Utmärkande för de utplånade arbetarstadsdels-idyllerna var kvartersgemenskapen. Det var främst den som utrotades.

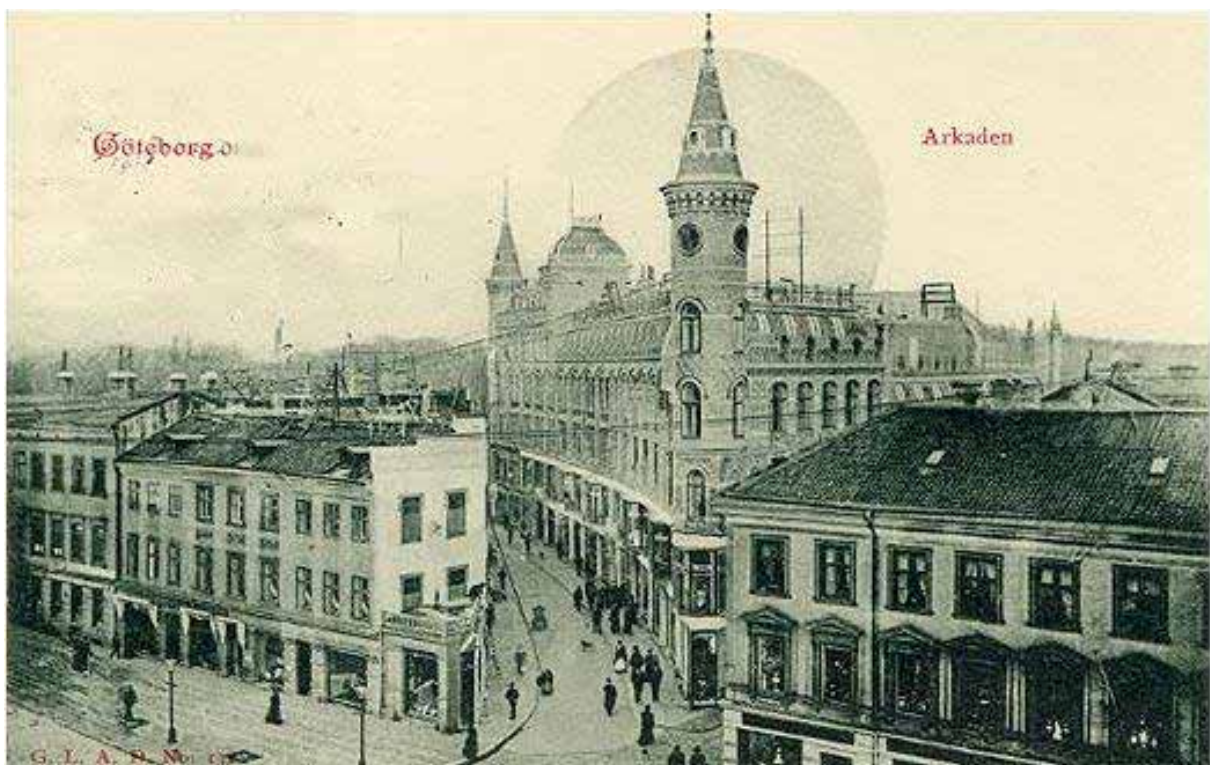
<http://www.svtplay.se/goteborg--en-resa-i-tiden>

Laila: Hela Stockholms centrum förstördes – och många unika centrala delar i många svenska städer. Bara Schweiz i Europa upplevde något liknande men i mycket mindre skala, fast det väckte effektivare protester. Alla andra länder i Europa hade ju fått sina städer förstörda av kriget, alla utom Prag, där aldrig någon har fått riva någonting. I Italien skulle blotta tanken att riva ett gammalt hus väcka skriande fasa, och ingenting skulle vara mera omöjligt. Redan romarna vårdade begreppet pietet (*pietas*) för 2000 år sedan.

Christian: I en annan stadsdel som utplånades, Landala, rycktes en hel stadsdelsbefolkning upp med rötterna, där de flesta bott i Landalas idyller i hela sitt liv och aldrig fann någon ersättning för den hemmiljö de berövats. De hänvisades och tvingades in i sterila och isolerade höghusmiljöer med tio gånger högre hyror. Det hela var inte en sanering av Göteborgs arbetarstadsdelar för att ge dess invånare en bättre miljö utan en hänsynslös exploatering av möjligheten att tjäna grova pengar på byggnadsentreprenader, alltså ren rovkapitalism. Byråkratlickar gjorde storvinster på ren arkitektonisk miljöförstöring, medan oräkneliga oskyldiga blev lidande, ofta för livet. Samma kommunala rofferi genomfördes i nästan alla svenska städer, men Göteborg drabbades hårdast.

Oscar: "Gamla" Arkaden uppfördes och invigdes 1899 under namnet Göteborgs Arkader och revs 1970 för att ersättas av dagens åbäke som stod klart 1974. Denninghoffska huset, där dagens ingång mot Palace ligger, var blott 16 år gammalt då det revs och ansågs vara en av Göteborgs vackraste hus – rent vansinne!

Christian: Arkaden var som ett slott med dess tinnar och torn och med några av Göteborgs mest legendariska butiker, främst Waidele musikaffär, västra Sveriges största, med en unik notavdelning där man i princip kunde finna allt, och där man som pojke kunde gå och lyssna på skivor och då anvisas en egen hytt där man fick sitta fullkomligt i fred och lyssna hur länge som helst till exempel på Rachmaninovs pianokonsert. Det var furstligt, och det finns bara ett ord som kan beskriva och sammanfatta vad rivningen av en sådan underbar och unik arkitektur för den krassa materialismens kortsynthets handlade om, och det är *helgerånsvandalism*.

Ahasverus minnen, del 127: Alexandra Tolstoj

Hon var kanske den enda dam som Leo Tolstoj alltid respekterade, en idealisk och majestätisk hovdam som alltid förblev en favorit hos tsarerna och som var den kvinna som Leo Tolstoj alltid beundrade mest. Deras livslånga korrespondens har blivit berömd, och fastän de hade diametralt motsatta åsikter förblev de alltid goda vänner.

Krisen 1881 förändrade allas liv i Ryssland. I januari dog Dostojevskij, och bara någon månad senare dog Mussorgskij och mördades tsaren. Trots sin mycket positiva politik, som främjade i stort sett allting i hela samhällslivet, så att han ännu idag fortfarande hedras i Finland, så skaffade han sig många fiender genom sitt

nyckfulla privatliv, sin vekhet och bristande kraft och sin med åren allt sämre kontakt med verkligheten, som om hans älskarinna var viktigare för honom än Ryssland. Han hade utsatts för våldsamma attentat tidigare, vid ett tillfälle dog 40 oskyldiga i en bomb som bara var avsedd för honom, och i det slutliga attentatet hade han mycket väl kunnat klara sig undan, om han inte envisats med att stanna kvar på attentatsplatsen efter den första bomben, som om han enkom ville inbjuda en bomb till – som i vanlig ordning massakrerade ett betydande antal oskyldiga, medan tsaren överlevde i några timmar till. Hans son Alexander III återinförde Nikolaj I:s stränga reaktion med kompromisslös förföljelse av alla som ville störta tsardömet.

Samtidigt skakades Ryssland av Leo Tolstojs omvändelse. Han var erkänd som Rysslands största författare, och efter Turgenjevs bortgång 1883 hade han ingen konkurrens längre. Då sadlade han om och blev frälst och började predika kristendom och blev en livsfientlig moralist.

Det var det jag ville tala med hans kusin Alexandra Tolstoj om. Hon hade aldrig velat gifta sig och hade en nykter distans till allting. Hon var lika bekymrad som jag, och som nästan 10 år äldre än Leo Tolstoj, som hon kände bättre än någon annan gjorde det, kunde hon om någon rätt bedöma situationen.

”Jag vet inte om jag skall skratta eller gråta. Han har självmant klätt ut sig till narr efter att ha varit obestridlig som konung. Jag vet inte om det är en komedi eller tragedi, men jag fruktar det senare. Han är helt enkelt inte klok längre. Jag står i ständig kontakt med hans fru, som är alldeles förtvivlad. Kan ni tänka er, att han vill sälja hela sin egendom och avstå från rättigheten till alla sina verk och göra hela sin stora familj arvlös! Och varför? Därför att han känner samvetsqual för att han fram till sitt giftermål levtt ett rucklarliv och skaffat sig könssjukdomar med han vet inte själv vilka horor och därför vill söka nåd hos Kristus, och så låter han familjen betala för sina synder! Vilket hyckleri! Vilket självbedrägeri! Vilken ansvarslöshet! Och så flirtar han samtidigt med politiska skumma element och sympatiserar med anarkister och kommunister, när de just har mördat den tsar som varit bäst för Ryssland någonsin! Det är huvudlöst! Och så gränslöst tragiskt och patetiskt. Hela världen hyllar honom och läser honom och följer honom, och så faller han för ett hymlande självbedrägeri i en fullständigt absurd egenrättfärdighet, som om han var lika ofelbar som påven, och formligen kräver veganism och celibat av alla han kommer i kontakt med, medan han samtidigt fortsätter att göra sin fru gravid gång på gång igen, fastän hon inte vill det, som den sensuellaste bocken av alla! Nej, det är för sorgligt!”

”Det mest betänkliga finner jag nästan att är att nästan hela Ryssland tar hans parti mot tsaren.”

”Precis! Det är så oförsvarligt ansvarslöst av honom! Han har ordet i sin makt, och när han blivit suverän härskare bland Rysslands ordryttare börjar han missbruka det! Han var alltid hopplöst orealistisk i det praktiska, verkliga livet, hur suverän som realist han än är som författare. Han kunde aldrig riktigt sköta sitt gods, och om inte hans fru fått det på fötter genom klok ekonomi och självuppoffrande arbete hade han hamnat på bar backe till slut. Hans fru har gjort allt för honom, och han bara skändar henne. Det är hon som har renskrivit alla hans böcker, som aldrig annars blivit publicerade, och så vill han beröva henne och sin familj vinsterna av dem. Det är värre än tyranni och oginhet, det är dumhet och idioti!”

"Kan inte ni påverka honom?"

"Tror ni inte jag har försökt? Jag reser dit och stannar i tio-tolv dagar och diskuterar nätterna igenom med honom, varvid grältonen ständigt stegras, och det slutar alltid med att han bara ännu mera låser sig vid sin fanatism. Hur hårt vi än grälar blir vi lyckligtvis ändå aldrig ovänner."

"Ni är nog den enda dam han respekterar."

"För att jag konsekvent hållit mig ogift. Jag är självständig. Han föraktar alla kvinnor som gett efter för köttet, som om han inte själv hade gjort det mest av alla, och som om han själv inte alltid tvingar kvinnor på fall! Och så säger han att det är deras eget fel och att det är de som är skyldiga till hans lidande som alltför skuldmedveten bock! Han skulle vara oskyldig till sina skändningar, medan hans skändade offer skulle vara skyldiga till deras skändning genom honom? Vad är det för kristendom? Nej, det är bara patetisk dårskap."

"Vad tror ni konsekvenserna kan bli av hans andliga ledarskap för Ryssland?"

"De värsta tänkbara. Han inser inte vilka mörka krafter bland massorna han väcker till liv genom sin livsfientliga förkunnelse. Han har en sådan makt över ordet att det måste få konsekvenser, och han underskattar sitt eget inflytande. Han kör på i blindo och saknar bromsar, som en vodkakusk som piskar ihjäl sina hästar mot undergången utan att tänka sig för, bara för att njuta av fartens tjusning och de mörka massornas hängivna beundran. Det är egentligen bara fåfänga. Ingen är så egenkär som han. Dostojevskij var en seriös konstnär som gick in för att skildra och delta i det mänskliga livet på allvar, men Leo Tolstoj skrev 'Krig och fred' för att han behövde pengar och för att personligen få hämnas på Napoleon, och 'Anna Karenina' för att få det stora nöjet att få ta livet av en dam som i motsats till honom verkligen visste vad kärlek var för något."

Så dömde Alexandra Tolstoj sin berömde yngre kusin, som alltid fortsatte att se upp till henne, även om de efter 1881 aldrig kunde komma överens. Hon dog 86 år gammal 1904 medan Leo Tolstoj dog sex år senare 82 år gammal på patetisk flykt från allt vad han hade levat för.

Av de båda var jag böjd för att anse att det var hon som hade haft rätt. Lika litet som August Strindberg var Leo Tolstoj varken någon diplomat eller någon gentleman.

Anne Brontë (1820-49)

Den brontëiska världen av romantiska drömmar, förvecklingar och lidanden har aldrig upphört att fascinera världens ständigt stigande intresse för vad som egentligen odlades i den gamla charmlösa och ödsliga ensamma prästgården i Haworth vid norra Englands vildaste hedar. Charlotte var äldst och något av en ledare för sina systrar som den mest dynamiska av dem. Emily var den mest särpräglade och romantiska, medan Anne, den yngsta, var den mest blyga och anspråkslösa men samtidigt den mest initierat realistiska genom att hon tveklöst var den mest psykologiska av dem och därför kanske den intressantaste. Alla tre var eniga om att den mest begåvade av dem var brodern Branwell, som tyvärr aldrig disciplinerade sig för litteraturen. Som ensam pojke i en överbegåvad familj blev han

tämligen bortskämd av sina mer eller mindre dyrkande systrar och förföll till alla den tidens laster: hasardspel, alkohol och opium. Systrarna såg med fasa hur han långsamt men obönhörligt förstörde sig själv och kunde ingenting göra, utom en enda sak: skapa ett oförgängligt och kärleksfullt monument över hans personlighet genom sina unika och i sitt slag oöverträffbara romaner.

Det är nästan med övertydlighet man spårar honom i alla de tre mästerverken "Jane Eyre", "Svindlande höjder" och "Främlingen på Wildfell Hall". Det är den demoniska maskulina överlägsenheten med bottenlöst djup och mörka baksidor som färgar alla de tre manliga huvudpersonerna i dessa romaner som dominerar dem. Rochesters mörka hemlighet i "Jane Eyre" inte ens antyds till en början tills dess naturbehov och oavvislighet så småningom börjar uppträda i alltmer gåtfulla och skrämmande former, tills plötsligt hela den ofattbara tragedin i Rochesters fall avslöjas som en chockerande ridåöppning för en förkrossande fasansfull avgrund. Det är inte hans fel, han är inte självdestruktiv utan bara offer för olycklig påverkan, och hela romanen är som en ursäkt, förklaring och försvarsdikt för hans med all rätt gränslöst bittra personlighet.

Heathcliff i "Svindlande höjder" är ett parallellfall, han är en utböling från början som inte passar in någonstans och som man därför menar att bör behandlas hur som helst och uppfostras därigenom av oupphörliga förödmjukelser, förtryck, sadism och orättvisa till den han blir, ett hopplöst monster av grämlise. Han försvaras aldrig utom av Cathy, som älskar honom och dör, men författarinnan tar honom aldrig i försvar. Hon bara skildrar honom i nästan hänsynslöst konsekvent saklighet och med nästan stoisk självbehärskning inför detta ödes dock svindlande romantik.

Anne Brontë går ett steg längre. Liksom Emily låter hon en man berätta historien, en ung, impulsiv men ärligt älskande man, som blir kär i den gåtfulla änkan på Wildfell Hall. Helen Graham är ett av den viktoriaiska litteraturens mest fascinerande och tilldragande kvinnoporträtt. Man förstår att Markham blir oåterkalleligen kär i henne för livet, vilket hon trots sitt konsekventa avvisande dock förstår och därför vågar inviga honom i sitt öde. Det visar sig att hennes man fortfarande lever som knappast leder ett mänskligt liv.

Hon charmeras av honom och mer eller mindre kollras till äktenskap mot sin mosters bättre vetande, och först så småningom tar hans dåliga egenskaper över hans personlighet och gör honom hopplöst självdestruktiv. Hon gör allt för honom och uppoffrar sig helt för sin idealiska uppfattning om honom trots allt, tills han bedrar henne. Då ersätts hennes idealism av sträng realism. Annes iakttagelser och inlevelse i denne alkoholists och självförbrännares gradvisa undergång steg för steg är något av det mest svårhanterliga romantema som en författare kan ge sig in på, men Anne har sett och upplevt allting själv med alltför egna ögon. Det är en verklighetens mardröm som hon följer med intill slutet, och när det slutligen inte är mycket kvar av honom och hon för länge sedan lämnat honom med sin son väljer hon ändå att ställa upp för honom och försöka få honom frisk medan det ännu finns något hopp kvar. Men han är och förblir oförbätterlig, och när han återvunnit hälsan genom henne utnyttjar han den bara till ett katastrofalt återfall.

Hennes roman är den längsta av de tre systrarnas och ytligt sett den mest avskräckande men samtidigt även den djupaste, finaste, mest konsekventa och intressantaste och sannaste skildringen av deras älskade broder. När de skrivit sina

romaner som ett vittnesbörd om honom på gott och ont men desto mera kärleksfullt, är det som om de själva ansett sig fullbordat sitt livs främsta plikt och inte funnit något mera att leva för. Alla var märkta av lungtuberkulos, som också blev Branwells faktiska dödsorsak, och både Emily och Anne dukade under för den innan de kommit över 30 blott några år efter att de fullbordat sina romaner och året efter att de blivit tryckta. Charlotte tycktes klara sig men begick misstaget att gifta sig, hennes far fördömde steget och vägrade närvara vid hennes bröllop, då han ansåg att ett äktenskap skulle förstöra hennes bräckliga hälsa, vilket det gjorde, då hon dog i barnsäng endast 39 år gammal.

Dan Browns rebusar

Dan Browns nya roman "Inferno" är hans bästa hittills, och äntligen börjar han bli mera realistisk. I alla de tidigare romanerna har han mest bara spekulerat och laborerat med möjligheter, som han utbroderat till fängslande mosaikmysterier, och samma gör han här, med den väsentliga skillnaden att han vågar tackla samtidens största problem: befolkningsexplosionen.

Romanen har inga skurkar, och lyckligtvis blir ingen mördad, även om det ser illa ut till en början, då upptakten är det intill tjatighet gamla vanliga paranoiascenariot, att den oskyldiga hjälten är förföljd av alla. På jakt efter sanningen och i försök att förstå vad han egentligen råkar ut för tar oss Dan Brown med på en fascinerande djupdykning in i Dante Alighieris mystiska visioner av helvetet, som romanens intressantaste person, vetenskapsmannen Bertrand Zobrist, som begår självmord, menar att håller på att manifesteras i verkligheten idag genom befolkningsexplosionen med alla de andra globala kriserna i släptåg: miljökrisen, klimatkrisen, ekologins sammanbrott, med mera. Och denna snillrika vetenskapsman ger sig inte förrän han kommit fram till en lösning på problemet.

Naturligtvis tangerar detta science fiction, men möjligheterna finns där och är reella. I tidigare romaner har Dan Brown passionerat djupdykt in i Roms, Paris, frimurarnas och NASAs mysterier, medan han här går igenom hela Florens för att sluta i Konstantinopels Hagia Sofia och undervattensvärld, men vad som bär romanen och gör den högintressant är alla de vetenskapliga diskussionerna och frågeställningarna, som utmynnar i den svåraste frågan av alla: vad är rätt?

De båda världskrigen lämnade efter sig en sargad värld där allting gått fel under 30 år och som lämnade terrorbalansens nukleära skräcksamhälle efter sig, som alltjämt idag (*Fukushima!*) utgör vårt största hot. Befolkningsexplosionen kom i gång på allvar först under 1900-talet, och romanens argument är ovedersägligt, att den måste åtgärdas, för annars kollapsar naturen. Man kan inte stillatigande bara göra ingenting inför den ekologiska världskrisen och klimatförändringens accelererande katastrofer, för det är det dummaste man kan göra. Bertrand Zobrists lösning är genial, men frågan är om den kan genomföras. Dan Brown lämnar frågan öppen. Han presenterar fakta, föreslår lösningar, bollar dem hit och dit i alla tänkbara olika värderingar och prövningar och slutar med att alla måste samarbeta för att gemensamt komma fram till den optimala lösningen. Hur förskräckliga scenarion

han än framställer med Dantes inferno som illustration menar han ändå nästan optimistiskt att allt kan lösas.

Artur Rubinstein och Artur Schnabel

De är nästan jämnåriga och födda inte långt ifrån varandra i Polen, och båda gjorde epok som pianister. Ändå verkar de knappast ha låtsats om varandra – ingen av dem nämner den andra i sina självbiografier, medan de är nogga med att uttala sig om alla andra pianister och framstående musikkolleger.

De skilde sig genom att Artur Schnabel hamnade i den österrikiska delen av Polen och flyttade till Wien redan som barn, så att hans språk och kultur blev tyska, som länge förblev hans enda språk, medan Rubinstein tidigt uppvisade en häpnadsväckande språkbegåvning och lärde sig tala flytande nästan hur många språk som helst och verkade även i synnerhet under andra världskriget som tolk. Han påvisade absolut gehör redan som tvååring och var vid fyra redan ett underbarn och gav sin första konsert vid 9 års ålder. Han fortsatte sedan konserterna i 80 år över hela världen, drog sig tillbaka först vid 89 på grund av problem med synen och dog som 95-åring.

I motsats till Schnabel var han också en uttalad polsk nationalist och tog redan under första världskriget för alltid avstånd från allt tyskt, vilket kunde gå så långt, att han vägrade samarbeta med Wilhelm Furtwängler.

Både Furtwängler och Otto Klemperer praktiskt taget upptäcktes av Artur Schnabel, som då redan var etablerad pianist. Han skickade rekommendationer till Berlin om dem båda, som då var hans verksamhetsbas, varpå de inbjöds av Berlin och inledde sina långa karriärer. Medan Rubinstein framför allt var Chopintolkare och säkert den främste av alla under sin tid, så var Schnabel mera mångsidig. Han komponerade själv både kammarmusik, pianomusik, sånger och symfonier och var den förste att framföra samtliga Beethovens sonater under en serie om sju konserter. Hans tolkningar var personliga och därför kontroversiella, men hans repertoar omfattade även det mesta av Mozart, Schubert, Schumann och Brahms. Han stod särskilt nära Brahms, då denne personligen tog sig an den lille pojken på 1890-talet, och Brahms var kanske alltid hans favorit. Han förblev verksam i Tyskland ända fram till 1933, då han som jude såg sig nödsakad att utvandra. Furtwängler försökte övertala honom att komma tillbaka, och han lovade komma tillbaka om Tyskland även välkomnade tillbaka alla andra judiska tyskspråkliga musiker som drivits i exil. Han tänkte väl främst på Klemperer och Bruno Walter. Furtwänglers svar blev att man skulle akta sig för att blanda ihop musik och politik.

Schnabel hade ett stabilt familjeliv med en enda hustru som också var musiker och som han alltid förblev trogen, medan Rubinstein var en ökad vivör. Han erkände själv redan som ung, att hans livs stora intressen var 10% musik och 90% kvinnor. Han gifte sig aldrig utan att bedra sina hustrur, och älskarinnor bytte han ofta. Båda ställde ivrigt upp för Palestina och Israel efter 1948, båda var även väl sedda i Sovjetunionen, Schnabel så till den grad att den sovjetiska underrättelsetjänsten förföljde honom över hela världen för att få honom att komma och spela för dem igen, vilket han vägrade efter 1936.

Båda blev även berömda för sin humor. Schnabels var mera torr, ironisk och personlig, medan Rubinstein älskade att underhålla och nästan uppträda som komiker i linje med Viktor Borge. Han var fenomenal på att härma, som Peter Ustinov. Båda skrev självbiografier, Rubinstein en omfattande sådan, medan Schnabels är intressantare genom sin koncisa genomtänkthet där inte ett ord är överflödigt eller utanför ett intressant sammanhang, och genom att halva boken består av hans samtal med sina elever. Det är utomordentligt intressanta musikaliska diskussioner som förekommer i denna väsentliga memoarbok, där dock den största behållningen är Schnabels skildringar av sin barndom och sekelskiftets Wien samt Berlin och Tyskland fram till 1933, samma värld som Stefan Zweig skildrar i "Världen av igår". De kände varandra naturligtvis, medan det kanske mest betagande av Schnabels tonsättarporträtt är av den gamle Alexander Glazunov, som förblev högt aktad av Sovjetunionen ända till sin död 1936, den kanske enda framstående ryska tonsättaren från tsartiden som stannade kvar i Ryssland. Glazunov berättade för Schnabel om Stravinskij bland annat, att "Kan ni tänka er, att av mina 2000 elever på konservatoriet var han den som hade det allra sämsta gehöret." Glazunov hörde till den gamla klassiskt tonala skolan som inte tålde dissonanser och disharmonier för deras egen skull, vilken renhet i musiken även var Schnabels linje, vilket inte hindrade honom från att hjärtligt omfatta, uppskatta och beundra en modernist som George Gershwin – ännu en annan ytterst framstående rysk jude i musiken. Ytterligare en var Vladimir Horowitz, även han upptäckt av Schnabel och i en unik klass för sig, egentligen bara jämförbar med Jascha Heifetz.

Hur jag fick sparken från katolska kyrkan

Det är nu 35 år sedan det hände, och mycket vatten har runnit under broarna ur floderna och ut i havet sedan dess, varför det kan vara intressant att försöka rekonstruera vad som egentligen hände, då det var en helt och hållet musikalisk historia.

Min företrädare som organist i katolska kyrkan hade innehaft tjänsten i nio år och hade inlett sin tjänstgöring med att dra in den gamla förträffliga Ceciliapsalmboken, som varit älskad och i bruk sedan 1940-talet, en katolsk psalmbok på svenska med latinsk avdelning som utgjorde en vacker samling av europeiska katolska psalmer, i första hand från Tyskland men även från Frankrike och Italien samt urgamla latinska hymner.

Före honom hade det varit ett flerårigt interregnum med ett antal organister, bland andra Maxim Cogliatti, en pianovirtuos, Erwin Bischofberger, senare jesuit, som bidrog med en förträfflig svensk Fader Vår, båda präster, och sonen till Torsten Sörenson Sverre Sörenson. Före dem hade vi haft den legendariske tjecken Frans Zak som organist sedan kyrkan invigdes 1939, en kunnig yrkesmusiker som brukade använda mässor av Schubert, Gruber och Bruckner i kyrkan och som även var musikdirektör på Stadsteatern. Det andra Vatikankonciliet 1962 som i ett slag i praktiken strök ett streck över all latinsk liturgisk musiks användning i gudstjänsten ändade hans bana då det krossade hans musikhjärta och han dog.

När jag övertog tjänsten från min föregångare hälsades jag som en befriare, och min första åtgärd blev att ge församlingen en ny provisorisk psalmbok som inkluderade alla de bästa Ceciliapsalmerna, framför allt ett pärlband av lyriska Mariapsalmer. Mitt nästa steg blev att komponera en latinsk mäsas i ett lokalt försök att i någon mån återupprätta latinet mest för dess musikaliska förtjänsters skull. Vi övade in mässan med kören under hela hösten för ett festframförande till jul. Kort före jul förbjöd mig kyrkoherden att använda mässan. Därmed hade fyra månaders repetitionsarbete varit förgäves.

Mässan var framför allt melodisk med tyngdpunkt på Gloria, där det förekom ett tvåstämmigt Amen som slutkläm. Resten var enstämmigt och enkelt melodiöst. Min tanke var att den med tiden kunde utvecklas med flera stämmor, den var som gjord för det, och jag fick nöja mig med kyrkoherdens ord att jag fick framföra den någon annan gång i stället. Detta ord tog jag vara på, och med jämna mellanrum påminde jag honom om det med stigande irritation från hans sida. Kören, som mest bestod av nunnor, ville dock inte bidra till kontroversen med att sjunga den längre, men i stället fann jag en polsk sopran, som förstod mässans förtjänster. Vi sjöng in den på band, och med hennes hjälp gjorde vi alla mina sista mässor till små minikonsorter med framföranden av Schubert, Mozart, Gounod, Almqvist och andra. Av Schubert var det förstås "Ave Maria" och "Litanei". Det upptogs väl av församlingen, under dessa framföranden till exempel under kommunionen var allmänheten dödyst, det var Mozarts "Exultate Jubilate" och Gounods "Ave Maria" och annat sådant, jag tror det var Schuberts "An die Musik" och "Ständchen" också, varunder jag hela tiden utvecklades som organist.

Det hör till saken att jag från min företrädare även övertagit plikterna att stå för musiken till de nationella mässorna på ungerska, kroatiska, slovenska, tjeckiska, polska och italienska, då det andra Vatikankonciliet följdes var skrotandet av mässor på latin som kunde förena alla nationaliteter.

Den 4 juni 1978 dagen före min semester efter den sista högmässan kallades jag till kyrkoherden som gav mig avsked på grått papper. Han bad mig underteckna det vilket jag vägrade. Senare tog han även nyckeln till orgelläktaren ifrån mig, fastän mitt piano stod där då jag var tillfälligt utan fast bostad, så att jag inte ens längre skulle kunna öva. Hans sista ord till mig var att jag skulle söka vård. Sex månader senare dukade han själv under för ett nervsammanbrott. Då visade det sig att han sedan länge hade haft ihop det med en ensamstående rumänsk dam med två barn. Han upphörde att vara präst, och efter det blev han utkastad av damen.

Allt vad jag hade velat göra var mitt bästa för musiken. Ingen musikskatt är större än den som komponerats för liturgiskt bruk på latin. När det andra Vatikankonciliet tillät en global skrotning av latinet ryckte kyrkan bort marken under sina egna fötter. Där kom jag i kläm, som ville värna om latinets musikaliska förtjänster och därmed kom i kollision med kyrkans blinda politik. Mig veterligen är jag den enda organist som avskedats av den kyrkan och även den enda organisten där som även var fullt aktiv som kompositör.

Min slutlön (efter löneförhöjning från 600 kronor i månaden efter jul) var 800. Efter mig anställdes en professionell protestantisk organist för 6000 i månaden. Hon kontrakterades hårt så att det blev omöjligt att bli av med henne fastän ingen tyckte om henne. Jag hade erbjudits kontrakt under hösten som tydligen togs tillbaka under

våren för att möjliggöra mitt avsked. Av de nationella mässorna tog hon sig an bara de ungerska, medan tjeckerna, kroaterna och italienarna blev utan. Min företrädare ryckte in tillfälligt för att hjälpa slovenerna, medan polackerna fick skaffa sig en egen organist.

Kyrkan blev tills vidare utan kyrkoherde, och jag var utelåst från och utan mitt eget piano under nästan ett helt år, tills jag äntligen fick en användbar bostad igen. Även den polska sopranens sångarkarriär avbröts av mitt avsked, och den psalmbok jag själv tryckt upp drogs in. När en ny Ceciliapsalmbok publicerades några år senare fanns så gott som ingen av de gamla internationella Ceciliapsalmerna med. De hade ersatts med lutherska psalmer.

Detta var långt före de stora kyrkliga kriserna 2010 i samband med de omfattande globala pedofilskandalerna, som skakade kyrkan i dess grunder så till den grad att den aldrig mera kan bli fullt trovärdig. Wilhelm Spielmann, en god katolik och advokat på den tiden, menade, att om en präst eller nunna inte kan hålla celibatet (vilket många ändå kan och är funtade för) så borde han eller hon aldrig ha blivit präst eller tagit doket.

De senast sedda filmerna

Några absoluta klassiker måste anföras i första hand. James Hiltons roman "Riddare utan rustning" är som en förlaga till "Doktor Zjivago" men skriven 30 år tidigare och alltså betydligt närmare den verkliga ryska revolutionen i tiden. Det är en engelsman som fastnar i Ryssland och bland annat får tillbringa några år i Gulag på Wrangels ö längst bort i Sibirien, ett ställe som också Raoul Wallenberg lär ha frekventerat mot sin vilja, innan han kommer i smeten av den ryska revolutionen och då får en adelsprinsessa att ta hand om och skydda från alla bolsjeviker som vill lyncha henne för vad hon är. Den gjordes till en film med suverän regi av Jacques Feyder och med ingen mindre än Marlene Dietrich i den kvinnliga huvudrollen medan engelsmannen är den alltid så pålitlige Robert Donat. Feyder gör den ryska revolutionen full rättvisa, och scenerierna från detta drama är filmens egentligen behållning. De är helt enkelt överväldigande i sin trovärdiga realism, som redan så tidigt som 1937 beskriver fullt ut ett inbördeskrigs fullständigt lössläppta vansinnes extrema absurditet, som nådde särskilda höjder i Ryssland. Filmen förenklar romanens mera komplicerade och mänskligt intressanta förvecklingar, då en film på den tiden måste ta hänsyn till klirr i biokassorna men är ändå fullt sevärd fortfarande.

A.J.Cronin var en läkare som trots sina vänners avrådan började skriva böcker och med åren kom att producera ett digert antal sådana, som i princip alla är läkarromaner, men några har trotsat tidens tand, och en av hans första, "Hattmakarens borg", har rentav filmatiserats ett antal gånger. Det är den första versionen som är den bästa från 1942 med Robert Newton i titelrollen som den totala hustryrranen som fullständigt hämningslös behärskar hela sin omvärld med sina utomordentliga knölfasoners obegränsade fräckhet. James Mason spelar den unge läkaren som får den otacksamma uppgiften att observera fallet och dess förödande

bärsärkargång bland de egna familjemedlemmarna, som dör den ena efter den andra, tills den galne hattmakaren till slut är ensam kvar och ingenting har kvar att göra utom att sätta eld på sitt hus, då han drivit alla sina egna närmaste i döden. Det är en brutal skildring av renodlad mänsklig negativism och ganska avskräckande som sådan men oförneklig i sin virtuositet och i sin fascination av den sjukdom som girigheten härsklystnad är.

Två av filmhistoriens främsta sjökrigssildringar är båda nästan helt dokumentära. "Det grymma havet" är en förkortad men trogen återgivning av Nicholas Monsarrats berömda roman om konvojernas nästan chanslösa kamp mot de tyska ubåtarna under det andra världskriget. Jack Hawkins är kaptenen för *Compass Rose*, som slutligen själv blir torpederat, i en av sina bästa roller. Den andra är "Sänk Bismarck!" om jakten på detta formidabla slagskepp, det största och mest effektiva i världen, som spred skräck i Nordatlanten efter att ha sänkt Storbritanniens största slagskepp "Hood" på några minuter med bara en enda överlevande. *Bismarck* begick misstaget att inte återvända till utgångshamnen för reparation när det ådragit sig en liten skada i bränsleförsörjningen utan i stället i övermod fortsätta utmana hela den brittiska örlogsflottan i tron nästan att det överlägsna slagskeppet skulle vara osänkbart. I skärmytslingar skadades rodret, och när slagskeppet sedan inte själv kunde välja sin kurs kunde sex brittiska slagskepp tillsammans ringa in och sänka monsterskeppet. Kaptenen här är Kenneth More i en roll ganska typisk för honom, men hela filmen bär konsekvent den autentiska realismens prägel i belysandet av både de brittiska och de tyska befälen och deras mentaliteter.

En annan sådan sjökrigsfilm var "Billy Budd" på Herman Melvilles sista roman regisserad av Peter Ustinov, som själv spelar kaptenen, en sann historia om ett ökänt justitiemord till sjöss, där en sadistisk profoss (Robert Ryan) driver en ung matros (Terence Stamp i sin debutroll för 50 år sedan) till förtvivlad våldsreaktion, varvid profossen genom en ren olycka och tillfällighet ramlar så illa att han dör. Formalismen kräver att den unge matrosen, älskad av hela besättningen, måste hängas för detta. De flesta av sjöofficerarna vill frikänna honom, då det var så uppenbart att aktionen var provocerad, men disciplinens ordning kan inte medge undantag. Skeppet där detta hände i början på 1800-talet blev sedan otursförföljt, ingen ville segla med det, och det gick slutligen under med man och allt. När man påträffade det i senare tid var det fortfarande så illa beryktat att ingen ville bärga det.

En gladare fest för ögat var då Vincente Minnellis färgsprakande och överdådigt charmerande "Gigi" på några av Colettes romaner med Leslie Caron som ung parisiska som råkar ut för den uttråkade miljonären Louis Jourdan, som vill uppfostra henne med hjälp av den gamle charmörveteranen Maurice Chevalier, som vet allt om hanteringen av vackra flickor. Det är en betagande musikal när den är som bäst med mycket raffinerade scener främst från interiörerna i restaurang Maxim, filmens mest lysande scener, medan musiken komponerad av samma team som låg bakom "My Fair Lady" naturligtvis måste bara den göra filmen till en vid behov ständigt återkommande och pålitlig tidlös njutning.

Några milstenar, september 2013

- 2 40 år sedan J.R.R.Tolkien dog.
- 3 Alan Ladd 100 år.
- 5 50 år sedan Profumoaffären, när Christine Keeler drogs inför rätta.
- 7 Anthony Quayle 100 år.
- 12 Jesse Owens 100 år.
- 15 Carl XVI Gustaf 40 år på Sveriges tron.
- 16 Malaysia firar 50 år av självständighet.
- 19 Jeremy Irons 65 år.
- 23 Kejsar Augustus (Gaius Octavius Caesar) 2075 år.
Julio Iglesias 70 år.
- 29 Lech Walesa 70 år.

Påskbesvär, del 4: Påskutflykter

Påskaftonen regnade bort fullkomligt, men under min morgonpromenad genom staden över Don Calabrios institut och Castel San Pietro till centrum med besök i Sant'Anastasia och Santa Maria Antica (fullproppad) började det plötsligt till allmän överraskning ljusna, så att med ens solen tittade fram och bjöd på blå himmel. Det var sensationellt.

Därmed klarade sig söndagen. Vi åkte upp i bergen till en by på kullen bortom Castagné, där tydligen familjen hade haft sitt påsktillhåll de senaste tre åren – jag hade ju missat de två förra, så det var mitt första besök. Vi var femton vid bordet, de enda som saknades var Andrea med sin fästmö, som befann sig i Moskva, där det snöade, på tryggt avstånd från alla familjer.

Efter påskmiddagen tog mig Giordano med upp till Castagné för att tända kaminen, då han och Barbara skulle dit nästa dag för att arbeta i trädgården. Han bad mig komma ner någon gång under sommaren, då vädret och temperaturen var bättre, för att stanna där några dagar och idka friluftsliv. Naturligtvis lovade jag att tänka på saken.

Efteråt begav vi oss alla hem till Paolo för eftersläckning med Pan d'Oro med Reciotovin. Paolo är numera uppkopplad, så jag kunde ta fram Gun på facebook och förevisa bilderna, sammanlagt sju stycken, med naturligtvis stor diskussion om gamla minnen. Alla kom plötsligt på saker som de hade glömt.

Paolo och Gabriela var mycket intresserade av min nya kontakt med Alberto Lanciai, då de på äldre dagar blivit släktintresserade. Jag redogjorde så gott jag kunde för vad jag visste men saknade vissa pusselbitar. Vi lovade fortsätta arbeta på saken.

Påven fortsatte att göra ett ärligt, varmt och hederligt intryck och verkar i allt vara en hedersman. Petersplatsen hade aldrig varit så full av folk tidigare, och även

vallfartstrafiken till Lourdes har tilltagit. Han verkar redan ha inneburit ett uppsving för kyrkan, vilket den väl behövde.

Annandag påsk inleddes med solsken, och Paolo, Gabriela och jag gjorde slag i saken och bestämde oss för att våga utflykten. Målet var la Madonna della Corona, ett sanktuarium och pilgrimsmål uppe bland bergen på östsidan av Monte Baldo, bara 1000 meter upp men stupande brant ner mot slätten. Det påminde ganska mycket om Phuktar i Ladakh, ett annat kloster uthugget högt uppe ur klippan, och karaktären här var den samma. Enda sättet att ta sig dit var under århundraden att fira ner sig i en korg från en by ovanför, tills man högg ut en tunnel som möjliggjorde tätare trafik, så att numera till och med bussar kunde ta sig upp dit. Tunneln är kroniskt drypande, så man behöver paraply när man går genom den. Utsikten från stället var naturligtvis magnifik.

Sedan for vi ner till Pai vid Lago di Garda för en lätt lunch vid den lokala kyrkan. Gabriela är född där genom en olyckshändelse, under bombanfallen 1945 evakuerades hennes mor från Verona till ett säkert ställe, som var mormoderns hem i Pai, där Gabriela föddes i frihet från bomber. Mormodern hade ägt ett stort hus med omgivande park med strand, som senare hade exproprierats av kommunen för dragandet av en väg utmed stranden. Hon hade haft 12 barn, så tomten hade omsider styckats och sålts den ena biten efter den andra, så nu fanns ingenting kvar. Någon kusin hade något hus på någon del av tomten.

Det blev således en underbar dag av utflykter, och regnet höll sig barmhärtigt på avstånd, ehuru det förhöll sig ständigt hotande och då och då släppte iväg någon liten droppe. När vi kom hem fortsatte vi utflykten, Paolo och jag, med att sätta oss på ett par cyklar och göra hela Montorio. Detta är ett märkvärdigt litet samhälle med vattenströmmar överallt i olika nivåer, som noggrant regleras så att inga översvämningar kan inträffa. Fastän vattnet når upp till väggkanten och fram till husens trappor har det aldrig hänt att något barn drunknat eller ens fallit i eller att någon källare översvämmats. Där finns två små sjöar, den ena, den större, kan torka ut vid långa torrperioder men aldrig den andra. Vattnet kommer genom källor underifrån, och norr om Montorio förekommer inga strömmar eller något vatten. Allt kommer i dagen där. Det är ett hydrogeologiskt fenomen.

Efteråt berättade Paolo för mig om den diplomatiska krisen mellan Italien och Indien, som nu pågått i 15 månader. En tanker bevakades av två italienska beväpnade sjömän utanför Indien mot pirater, och vid ett tillfälle kom en misstänkt båt för nära. Sjömännen anropade båten och bad den förklara sig och sköt varningsskott, men den kom bara närmare. Till slut sköt sjömännen skarpt enligt skriftlig order. Två män på båten sköts, som visade sig vara en vanlig fiskebåt. Sjömännen togs i arrest i Indien men fick till julen lov att fara hem till de sina i Italien för att fira jul på villkor att de sedan kom tillbaka. De kom tillbaka, men till påskan ville de göra om samma sak. Den här gången påbjöd Italiens utrikesminister att de inte fick fara tillbaka. Då de inte kom tillbaka sattes den italienska ambassaden i Indien under bevakning, och ambassadören belades med utgångsförbud: han fick inte lämna ambassaden. Till följd av den diplomatiska krisen avgick Italiens

utrikesminister, och sjömännen fick fara tillbaka till sitt fängelse i Indien. Där är de fortfarande, medan den trassliga diplomatiska härvan utreds. Någon lösning är inte i sikte, och relationerna mellan Indien och Italien är de sämsta tänkbara. Det kan inte ens Sonia Gandhi göra något åt.

(I nästa nummer: *Doktor Sandy.*)

Tillbaka till Spiti

Resan hade förberetts redan på ett tidigt stadium i Göteborg under våren med bland annat regelbundna träffar, där den viktigaste hade varit hos Birgit Gustafsson i Johanneberg, som också skulle ut på äventyr i Ladakh under sommaren, där vi beslöt att försöka träffas alla tre. Då vi misslyckats 2011 med att nå fram till Spiti var Janne och jag inriktade på att desto säkrare nå Spiti den här gången, men vi kunde aldrig ana vad vi skulle möta där.

1. Vägen över Simla

Allting gick som en dans till en början. Visumkvalet i år, som blev så ohyggligt påfrestande förra året, gick på bara fyra dagar fastän det utlovats fem. För att göra inledningsetappen lättare kom vi överens om att satsa på lokalflyg från Delhi till Chandigarh, för att korta ner busspåfrestningarna. Det var där problemen började.

Vi köpte sprit i Göteborg på Landvetter, som sig bör, Janne whisky och jag Jägermeister, som plomberades för transporten i handbagaget. I Helsingfors vid mellanlandningen tillstötte en försening, så att vi fick vänta två timmar extra där medan vi förbryllades av att alla caféer (utom ett) på flygplatsen hade söndagsstängt. Frestelsen att öppna någon av flaskorna var oerhörd, speciellt som även vinbaren hade stängt, men vi klarade oss.

När vi skulle byta till lokalflyget i Delhi tillstötte komplikationer. Flaskor med innehåll fick icke medtagas i handbagaget hur plomberade de än var. Vi hade bara checkat in ett större bagage var, men nu måste även handbagaget checkas in om flaskorna skulle räddas. Expediten löste problemet med att förse flaskhandbagaget med en särskild etikett som utmärkte dryckjomtransport. Så kom spriten levande fram till Chandigarh.

Där föll vi för frestelsen att ta en taxi upp till Simla. Janne hade på nätet sett att en taxi Chandigarh-Simla kunde kosta 4500, men vi fick ett generöst erbjudande om bara 2350 (knappt 300 kronor), så vi slog till.

Vädret var hyfsat. Monsunen slog till endast fläckvis och verkade i avtagande. Men på vägen till Simla inträdde en ny situation. Vår chaufför frågade om vi skulle till nya eller gamla busstationen. Jag trodde han menade den centrala och den andra bakom åsryggen och svarade den nya. Det visade sig att Simla hade fått en helt ny busstation.

Denna låg dessutom långt utanför staden. När vi släpptes av där var vi helt bortkomna och visste inte alls var vi var. En taxichaufför erbjöd sig att köra oss till staden för 250. Vi beslöt oss för att gå själva.

Men när vi såg hur långt det var satte vi något i halsen. Vi skulle få vandra hela eftermiddagen. Vi ångrade att vi inte tagit taxin och hoppades få lift i stället. Ett bilistpar förbarmade sig över oss och förklarade att vi gått alldeles fel och att vi var på väg så långt bort från staden som möjligt. Han körde oss till en busshållplats, där vi kunde ta en lokalbuss upp till staden. Biljetten kostade 4 rupier (50 öre). Jämför med taximöjlighetens 250. Bussen körde oss till gamla busstationen, varifrån det sedan bara var att bestiga alla trapporna upp till staden. Vi var hungriga och uttröttade efter en förkortad natt i en flygstol men kom upp och nådde fram till det hett åtrådda *Indian Coffee House*, där vi omgående frossade i ostomelett med kaffe i två omgångar, en lyxlunch för 20 kronor.

Det hade varit ett oväntat extra äventyr med påfrestande strapatser, men vi hade gjort den nyttiga lärdomen att bekanta oss med Simlas nya busstation, vars existens ingen av oss haft en aning om tidigare.

Vi lyckades sedan köpa bussbiljett i den gamla busstationen men måste ta bussen ner till den nya. Nattbussen till Manali tog sedan bara 10 timmar, så att vi var framme vid Manali klockan 5 på morgonen, exakt 36 timmar efter att vi lämnat Göteborg.

Det blev en påfrestande extra natt i sittande ställning i en buss som hela tiden ursinnigt krängde och slängde i kurvorna, så att ingen sovande ställning var möjlig att behålla. Till detta kom myggorna, som bet mest i fötterna. Ändå stal man sig till sina sömnstunder då och då, så att när man mörbultad kom fram till Manali efter två natters sittningar man ändå var i relativt utvilat tillstånd. Det hade kunnat vara värre, men hungrig var man, och smutsig var man.

Gamle herrn på Greenland tog lika hjärtligt emot oss som någonsin, så man var hemma igen. Duschen bjöd på varmvatten, och köket fixade frukost, så man kunde i lugn och ro börja återhämta sig efter den första etappen av denna oförutsägbara resa.

Dock tycktes vädret vara hyggligt. Monsunen förekom endast fläckvis, och luftfuktigheten var inte överväldigande, så att man kunde få sin handduk att torka. Kort sagt, det var bara att njuta.

(I nästa nummer: *Goda nyheter i Manali och resan till Kaza.*)

Resan till Dzhongkhul, del 10: I Leh (forts.)

Plötsligt presenterades jag med en rumskamrat, en ung amerikan från Louisiana som aldrig varit i Ladakh förut. Vi hade gott utbyte av varandra utom att vi dessutom sänkte hyran för varandra. Han läste en intressant bok om själen, "*Nature and the Human Soul*" av en viss Bill Plotkin, tydligen en gedigen aktivist inom både ekologi och psykologi. I min tur kunde jag för honom rekommendera de faktiskt

besläktade *"Bury my Heart at Wounded Knee"* av Dee Brown (inte Dan Brown), en nu femtioårig klassiker, och Mark Vonneguts virtuosa *"The Eden Express"*.

Under min promenad igår upp till överste Wangdus och min vilsegång med omväg på vägen tillbaka hade jag överansträngt vänstra vadmuskeln så pass betänkligt, att det inte var mycket jag kunde gå mera. Jag var helt enkelt tvungen att ta det lugnt.

Kvällen delade jag med Marianne, min nya stora bekantskap här för i år, som bor större delen av året i Nepal nära Kathmandu. Äntligen fick jag komma henne något närmare. Hon är både fransk och brittisk med italienskt påbrå dessutom och har samma förkärlek för Darjeeling som jag. Vi delar samma passion för restaurangen Kunga där, och i Nepal arbetar hon enbart med olika NGOs i humanitär riktning. Vi kommer framdeles att hålla noggrann kontakt på facebook.

Även min sista kväll före Zanskar tillbringade vi tillsammans. Hon berättade närmare om sitt engagemang i WWF och särskilt i snöleopardernas situation. De har det bättre än tigrarna, de är ungefär 5000 i hela världen, och på sistone har de till och med ökat, medan hela Indiens halva tigerbestånd är begränsat till dess enda riktiga nationalpark som fungerar, Corbettparken. Vi var helt överens om att alla naturliga populationer inom flora och fauna nödvändigt måste öka medan mänskligheten helt enkelt måste vara så god och börja minska – eller tvingas därtill av naturen.

Hemma fick jag veta att min kära väninna Karin från Holland också hade kommit i år men liksom mina italienska vänner inte fått plats i härbärgets och därför fått bo annanstans. Därför hade jag inte sett henne, men hon skulle stanna in i september.

Suzie med sina munkar var som bäst i Zanskar i Mune, så det var möjligt att jag kunde få träffa henne där. Catherine från Lyon var på väg tillbaka från Zanskar, så henne skulle jag missa – hon skulle bara stanna några dagar ytterligare i Leh.

Helena skulle inte komma i år. Hon var inte riktigt frisk, åldern började ta ut sin rätt, men hon planerade komma nästa år, fortfarande Ladakhs ledande eldsjäl, Helena Norberg-Hodge, som fått det alternativa nobelpriset för sina ekologiska insatser. Hon hade kommit till Ladakh 1974 när det först öppnades för utlänningar, genast funnit att det var ett ekologiskt paradiset med sin snillrika naturhushållning främst med vattenekonomi och -fördelning och fått det alternativa nobelpriset 1979 för sina ekologiska insatser. Hon har alltid oförtrutet påpekat människans misshushållning och varnat för de ekologiska katastrofer som måste bli följden, vilket vi ser nu med klimatkrisen, den ökade globala luftfuktigheten, de i frekvens och styrka accelererande naturkatastroferna och så vidare.

Marianne var lycklig över att hon aldrig satt barn till världen. För varje år såg hon med större oro an mot framtiden och dess växande hot med främst översvämningar, som England drabbats mycket av, och ingen människa kan ju göra någonting åt om havet stiger, vilket det redan börjat göra.

(I nästa nummer: *De vackra flickorna i Kargil.*)

Kahlil Gibrans underbara bok

Denne libanes i New York skrev ett antal böcker, men hans "Profeten" från 1923 sticker ut som en av kanske 1900-talets mest väsentliga filosofiska skrifter. Under dess 90-åriga tillvaro har den oavbrutet vuxit i status och universell uppskattning som inte bara ett exempel på den renaste filosofi som vem som helst kan omfatta oberoende av livsuppfattning, religion och behörighet utan även som en av 1900-talets vackraste böcker fullt i klass med Hermann Hesses bästa skrifter. Det finns egentligen bara en bok som den kan jämföras med, och det är Lao-Tses "Läran om Tao", världslitteraturens kanske mest raffinerade koncentrat av metafysisk och realistisk levnadsvisdom. Gibrans "Profeten" är mera lyrisk, den har en handling, varför den även kan jämföras med Bhagavad-Gita, men under profetens avsked lyckas han i stort sätt sammanfatta och belysa alla livets väsentliga domäner, förklara dem och prestera en för alla tider och människor relevant och konstruktiv rådgivning. Detta är en bok för alla att ta till sig och hålla tillgänglig genom alla faser och instanser av livet, jag har sett den till och med i väntrum hos tandläkare där den minsann platsade suveränt, och man kan ständigt läsa om den och njuta av den både språkligt och andligt på nytt.

Fritänkarens närmaste uppgift blir att ta i tu med årets bokmessa i Göteborg om tio dagar.

Göteborg 16 september 2013.